

Visus kūrinius jungia kūriniškumo saitas. Dievas sukūrė visa: žvaigždes ir kalnus, jūras ir upes, visas gyvybės formas. Kadangi jis visa sukūrė, visa tarp savęs susiję. Egzistuoja neišardomas kūrinių solidarumas. „Tik“ kūriny yra ir žmogus, ir tai jį vienija su muse ir vandeniu.

Darvinistinio modelio patosas irgi nemenkai remiasi pamatine jausena, kad visi esame susiję su visa kūrinija. Esame kūrinijos dalis. Darwinas kalba apie „kilnės bendrumą, sudarantį neregimą saitą, kurio nesąmoningai ieškojo visi gamtos tyrinėtojai“ (XIV, 585). Jis manė galįs aptikti šį saitą be Kūrėjo, galįs geriau parodyti šį sąsajų sąrašą be Jo veikimo. Darwinas laikė visų gyvų būtybių genealoginį bendrumą uždegančia idėja, ir čia jam galime tik pritarti. Suvokti šį bendrumą yra nuostabu bei pakiliu.

Manęs nepalieka įtarimas, kad Naujųjų laikų filosofijoje, pradedant Descartes'u, žmogus buvo radikaliai atskirtas nuo likusios gamtos ir jai priešpriešintas kaip dvasinė būtybė. Darwinas žmogų vėl sugražina į gamtą. Jis yra vaikas tos pačios gamtos, kuri pagimdė visa kita. Tai, kad toks sugražinimas nuvedė per toli ir panaikino žmogaus ypatingumą, buvo žingsnis klaidinga kryptimi.

7. Teisinga kryptis išreikšta pasakojime apie sukūrimą kalbant apie septintąją dieną – šabą: kūrinija turi tikslą.

Esant žmogui, kūrinija gali pažinti savo Kūrėją. Ji gali jį pripažinti, šlovinti. Šabu nusakomas kūrimo tikslas. Katalikų Bažnyčios katekizme kukliai ir aiškiai pareiškiamas: „Pasaulis sukurtas Dievo garbei“ (KBK 293–294).

Šia plačia tema būtų galima daug ką pasakyti. Baigdami bei turėdami prieš akis kitas katechezes, čia tiktai pridursime: vienas man įdomiausių ideologinio darvinizmo priešininkų, didysis šveicarų zoologas Adolfas Portmannas daug kur pritarė Darwinui, tačiau kartu aiškiai įvardijo jo trūkumus. Pirmiausia tai, ką Joachimas Illiesas savo biografijoje apie Adolfą Portmanną (Herder-TB 873, 159) pavadino „darvinizmo tikslingumo manija“. Gyvybės pasaulis kupinas „betikslio grožio, vertės neturinčių ornamentų, savaimė besisiūlančios šitaip-būties be jokios selekcinės vertės – nepaaiškinamos, vadinasi, beprasmės ir todėl keliančios apmaudą tvarkingam mechanistinio tikrovės aiškinimo pasauliui“ (ten pat, 160). Šio betikslio grožio, šių nuostabių ornamentų, visada neregimų, nenaudingų, tiesiog išreiškiančių grožį, „nesavanaudiškai“ save dovanojančių, prasmę suvokiame tik tada, kai į kūriniją žvelgiame kaip į turinčią tikslą šlovinti Kūrėją.

Debatuose dėl „intelligent design“ galbūt pravartu priminti, kad kūrinijoje esama ir savotiško „artistic design“. Galbūt šis „betikslis“ grožio išpažinimas geriau atskleidžia, kas turima galvoje kritikuojant evoliucionizmą kaip materialistinę pasaulėžiūrą. Galbūt peržengti siaurus materializmo horizontus bei atsiverti Kūrėjo melodijai galėtų čia padėti muzika, kuri, kaip ir gamtamokslis, yra griežtai matematinė.

Ketvirtoji katechezė

(2006 m. sausio 8 d., Vienos šv. Stepono katedra)

Ar prasminga melsti gero oro? Septintojo dešimtmečio pabaigoje girdėjau vieno teologijos profesoriaus pasakaitą, kurioje jis mums, studentams, aiškino, jog visiškai absurdiška melsti gero oro, nes orą lemia vien pasaulio vidinės priežastys, kad Dievas nesikišas, bet viskas vyksta pagal gamtos dėsnius. Todėl nesą jokios prasmės melsti lietaus ar saulės.

Ar prasminga tai, jog vaikai ir sutuoktinis meldžia, kad vėžiu serganti mama pasveiktų? Jei ji pasveiksta, tai kas tai lemia – Dievo „išsikšimas“ ar tiesiog gamtos jėgos? Jei ji nepasveiksta, tai koks jis Dievas, kad nepaiso vaikų ašarų ir sutuoktinio maldavimų? Galbūt negali padėti? Tada jis bejėgis. Galbūt nenori padėti? Tada jis žiaurus ir negailestingas.

Kūrėjo šlovinimas

Ar Kūrėjas šiandien veikia? Tikėjimui tai elementari tiesa. Tikėti, kad yra Dievas, reiškia tikėti, kad jis veikia – ne tik čia ir dabar, ne tik kažkada pradžioje, bet nuolatos, nes visa iš jo kyla, nes jis visa išlaiko ir viskam teikia tikslą. Ar toks tikėjimas tiesiog savavališka prielaida, savotiškas narkotikas norint šiek tiek apsišvaiginti šiame sunkiame pasaulyje, „opiumas liaudžiai“, kaip religiją vadino Karlas Marxas. Ar toks tikėjimas remiasi kuo nors, kas leistų jį laikyti protingu, prasmingu, gražiu ir geru?

Štai kas apie kūrimą ir kūriniją kalbama vienoje ilgoje, gražioje psalmėje:

„Šlovink Viešpatį, mano siela! Viešpatie, mano Dieve, tu be galo didis! Apsisiautęs garbe ir didybe, apsigaubęs šviesa lyg drabužiu. Tu ištempei dangų tarsi palapinės dangą, padėjai savo buveinės sijas viršum vandenų. Iš debesų darsai vežimą ir keliauji ant audros sparnų. Vėjus imi savo pasiuntiniais, žaibų liepsnas – savo tarnais.

Tu įkūrei žemę tvirtai ant jos pamatų, ir ji ten stovės amžinai. Vandenynu tarsi drabužiu ją apklojai; vandenys tįsojo viršum kalnų. Kai tu vandenims pagrūmojai, jie bėgo, traukėsi pasigirdus tavo griausmo balsui, – kalnams išskylant, slėniams įdumbant, – į vietą, kurią jiems skyrei. Tu nubrėžei ribą, kurią peržengti uždraudei, kad žemės vėl neapsemtu.

Tu liepi šaltiniams sruventi slėniuose ir upėms tekėti tarp kalvų. Jie duoda vandens miško žvėrimis; laukiniai asilai ten malšina troškulį. Pakrantėse padangių paukščiai lizdus kraunasi ir čiulba ant medžių šakų. Tu laistai kalnus iš savo aukštos buveinės; žemė kupina tavo palaimos. Tu želdai žolę galvijams ir augalus žmonių reikalams, kad augintų maito iš žemės – ir vyno, kuris linksmina žmogaus širdį, ir alyvmedžių aliejaus, nuo kurio švyti veidai, ir duonos, kuri

stiprina gyvastį. Gausiai laistomi Viešpaties medžiai – Libano kedrai, jo paties pasodinti. Paukščiai sukasi juose gūžtas; gandras medyje kraunasi lizdą. Aukštieji kalnai skirti laukinėms ožkoms, uolos – slėptuvės olų barsukams.

Tu padarei mėnulį mėnesiams žymėti, o saulė žino, kada nusileisti. Tu siunti tamsą, ir ateina naktis, – tuomet sujunda visi miško gyvūnai. Liūtukai riaumuoja grobio, ieškodamiesi maisto iš Dievo. Saulei užtekėjus, jie pasitraukia miegoti savo guoliuose, o žmogus eina prie darbo ir trūšia iki vakaro.

Viešpatie, kokie įvairūs tavo kūriniai! Kaip išmintingai juos visus sukūrei! Tavo kūrinijų pilna žemė. Štai jūra, tokia bekraštė ir plati. Ten knibžda nesuskaičiuojami maži ir dideli gyvūnai. Ten plaukioja laivai ir žaidžia Leviatanas, kurį tu sukūrei.

Visi jie laukia iš tavęs, kad duotum jiems peno, kada reikia. Kai duodi, jie surenka, kai ištiesi ranką, jie sotūs gėrybių. Tau veidą paslėpus, jie nerimsta, o alsavimą iš jų atėmus, miršta ir sugrižta į dulkes. Tau atsiuntus savo Dvasią, jie atgyja, ir tu atnaujini žemės veidą.

Tebūna amžina Viešpaties garbė, tesidžiaugia Viešpats savo kūriniais! Jis pažvelgia į žemę, ir ji dreba; jis paliečia kalnus, ir jie smilksta. Giedosiu Viešpačiui, kolei gyvensiu, per visą gyvenimą šlovinsiu giesme savo Dievą. Tapatinka jam mano eilavimas [katalikiškajame ir ekumeniniame vertime: „mano malda“ – vert. past.]. Aš džiaugiuosi Viešpačiu“ (Ps 104).

Poezinė prieiga „mažiau reali“ negu gamtamokslinė?

„Tapatinka jam mano eilavimas“, – sako psalmininkas (Ps 104, 34). Ar džiaugimasis Kūrėju ir jo kūriniais yra „tik“ poezija? O gal ši poezija, ši giesmė, kuria šlovinamas Kūrėjas, vis dėlto susijusi su tikrove, viską remiančia, laikančia Kūrėjo veikimo tikrove? Klausiant kitais žodžiais: ar ši poezinė prieiga yra „mažiau reali“ negu gamtamokslinė?

Pasiklausykime rusų didžiojo religijos filosofo ir teologo Sergiejaus Bulgakovo (†1944) liudijimo. Jis kalba apie grįžimą prie tikėjimo po dešimties metų klajonių po scientistinio ateizmo dykumas (plg. „Das nie verlöschende Licht“. Moskau, 1917; cituojama pagal: M-J. Le Guillon. „Das Mysterium des Vaters“. Einsiedeln 1999, 20–212):

„Ėjau dvidešimt ketvirtuosius metus, tačiau jau beveik dešimt metų tikėjimas buvo išplėstas iš mano sielos, ir po krizių bei abejonių ją apėmė religinė tuštuma. Koks baisus buvo tas sielos miegas, galintis trukti visą gyvenimą! Brėsdama ir įgydama mokslinių žinių, mano siela paniro į pasitenkinimą savimi, pasipūtimą ir vulgarumą...

Staiga atsitiko štai kas... Vakarejo... Važiavome pietų stepe, apgaubta aromatingo žolių ir šieno kvapo, gels-

vai švytinčia švelnioje nusileidžiančios saulės šviesoje. Kaukazo kalnai toluomoje jau buvo pamėlynavę. Mačiau juos pirmą kartą. Godžiai žiūrėjau kalnus, kvėpavau oru ir šviesa: klausiausi gamtos apreiškimo. Mano siela jau seniai buvo įpratusi laikyti gamtą vien negyva dykuma, kurią tarsi apgaulinga kaukė dengė grožio šydas. Ir staiga mano siela pradžiugo ir iš susižavėjimo sudrebėjo: o jeigu... o jeigu dykumos, kaukės, mirties nebūtų, bet būtų jis, švelnus ir mylintis Tėvas, jei tai būtų jo šydas, jo meilė...; jei maldingi mano vaikystės jausmai, kai dar su juo gyvenau, stovėdavau priešais jo veidą, kai jį mylėjau ir drebėdavau dėl savo negebėjimo prie jo priartėti, jei mano ašaros ir jaunatviškas įkarštis, maldos švelnumas, mano vaikiškas tyrumas, kurį pajuokiau jį sutepdamas, jei visa tai būtų tiesa, o kita – mirties sklidina tuštuma – tik kerai ir melas? Bet ar tai įmanoma? Argi nuo seminarijoje praleistų metų nežinojau, kad Dievo nėra? Argi tuo buvo galima abejoti? Argi galėjau tam pritarti nepajusdamas gėdos dėl savo bailumo, paniškai neišsigąsdamas „mokslo“ ir jo teismo?

Bet štai vėl jūs, o Kaukazo kalnai! Pamatydavau jus, žėrinčius ledu nuo jūros iki jūros, jūsų sniegą, parausvinamą ryto saulės, jūsų viršūnes, skrodžiančias dangų, – ir mano siela sutirpdavo ekstazėje.

Man prieš akis sušvisdavo pirmoji kūrimo diena. Visa buvo šviesa, kupina ramybės ir aidinčio džiaugsmo. Nebuvo gyvybės, nė mirties, tik amžinas ir nekintamas Dabar. Ir manyje gimė bei išaugo netikėtas jausmas – pergalės prieš mirtį jausmas“.

Jei šitokia prieiga yra iliuzija, kyla klausimas: kokio pobūdžio tikrovę ji atitinka? Gal ši poetinė-religinė prieiga susijusi su tikrovės sritimi, iš tiesų neturinčia nieko bendra su tai, kuo domisi gamtamokslis?

Karlas Rahneris (†1984) kartą yra pasakęs: „Teologija ir gamtamokslis iš principo negali vienas kitam prieštarauti, nes nuo pat pradžių vienas nuo kito skiriasi savo objektų sritimi bei metodu“ („Wissenschaft und christlicher Glaube“: Schriften zu Theologie. Zürich, Band 15, 1983, 26). Aš irgi manau, kad abu negali vienas kitam prieštarauti. Bet ne todėl, kad jų „objektų sritis“ taip labai skirtųsi, kad praktiškai nesusiliestų. Esu įsitikinęs: jos turi susiliesti viena kitai neprieštaraudamos.

Tad poetinė-religinė prieiga, ką tik paliudyta Sergiejaus Bulgakovo, irgi kur nors turėtų liestis su moksline. Kodėl tokio sąlyčio reikia taip baimintis? Jei Kūrėjas tikrai savo kūrinį be perstojo remia, išlaiko ir atnaujina, jei visa, kas kūrinijoje nauja, kilo ir vis dar kyla iš jo kuriamojo plano ir jo kuriamosios galios, tai šitai turėtų būti susiję su tikrove, kuri yra gamtos mokslų objektas. Tačiau kaip, kad neprasidėtų grumtynės arba kad vienam su kitu nesinorėtų turėti nieko bendra?

Egzistencinė prieiga

Šiandien kalbame apie „creatio continua“, apie tebesitęsiantį kūrimą. Tai susiję su tapačia tikrovės sritimi, kuria domisi ir gamtos mokslai. Sąlyčio taškai neišvengiami. Norint iš anksto išvengti galimo nesusipratimo, pasakytina: dabar vykstantis kūrimas nėra kažkas, ką galėtume išmatuoti ir pasiekti empiriniais metodais. Tačiau prielaida, kad tai vyksta, niekaip neprieštaruoja gamtamoksliniam požiūriui, nėra nei neprotinga, nei nesuvokiama. Tikėti kūrimu kaip dabar vykstančiu įvykiu ne tik prasminga; tai ne tik neprieštariniga, bet galiausiai sąlygoja prasmingą mokslo pagrindą. Tačiau tokį tvirtinimą dar reikia šiek tiek paaiškinti ir pagrįsti.

Bet iš pradžių tebetrunkančio kūrimo klausimą norėčiau įštrinti trečia prieiga. Pradžioje atkreipiau dėmesį į maldą: visiškai prasminga, jei Kūrėjas šiame pasaulyje iš tikrųjų veikia. Po to pateikėme kūrinių grožio išgyvenimo, atveriančio kelią Kūrėjo link, pavyzdį. Šio grožio spindesyje Kūrėjo veikimas tampa nuvokiamas jaudinančiu potyriu. Dabar norėčiau įvardyti trečią – egzistencinę, prieigą, kuriai Jėzaus skelbime tenka pagrindinis vaidmuo. Tai tikėjimas Dievo apvaizda – ne abstrakčia, bendra, bet visiškai konkrečia.

Jėzus moko mokinius, kad jie absoliučiai pasitikėtų, jog tas, kurį Jėzus vadina dangiškuoju Tėvu, rūpinasi jais visiškai konkrečiai, iki mažiausių smulkmenų. Kalno pamoksle sakoma: „*Todėl aš sakau jums: per daug nesirūpinkite savo gyvybe, ką valgysite, nei savo kūnu, kuo vilkėsite. Argi gyvybė ne daugiau už maistą ir kūnas – už drabužį? Išžiūrėkite į padangių sparnuočius: nei jie sėja, nei pjauna, nei į kluonus krauna, o jūsų dangiškasis Tėvas juos maitina. Argi jūs ne daug vertesni už juos? O kas iš jūsų gali savo rūpesčiu bent kartą per vieną sprindį prailginti sau gyvenimą?! Ir kam gi taip rūpinatės drabužiu?! Pasižiūrėkite, kaip auga lauko lelijos. Jos nesidarbuoja ir neverpia, bet sakau jums: nė Saliamonas pačioje savo didybėje nebuvo taip pasipuošęs kaip kiekviena iš jų. Jeigu Dievas taip aprenkia laukų gėlę, kuri šiandien žydi, o rytoj metama į krosnį, tai argi jis dar labiau nepasirūpins jumis, mažatikiai?*“ (Mt 6, 25–30).

Kitur Jėzus kalba dar aiškiau: „*Argi ne du žvirbliai parduodami už skatiką? Ir vis dėlto nė vienas jų nekrinta žemėn be jūsų Tėvo valios. O jūsų net visi galvos plaukai suskaityti. Tad nebijokite! Jūs vertesni už daugybę žvirblių*“ (Mt 10, 29–31).

Tikėjimas apvaizda reiškia, kad krikščionių tikėjime suponuojama, jog Dievo apvaizda yra ne tik visuotinė ir bendra, bet ir visiškai konkreti iki mažiausių bei nereikšmingiausių smulkmenų, tokia, kad „net visi galvos plaukai suskaityti“. Nė gaisstantis žvirblis neišsprūsta iš rūpestingo Kūrėjo akiračio. Ar jis taip pat rūpinasi atomais, molekulėmis, materija? Negalime

vengti šių klausimų, jei nenorime, kad Jėzaus skelbimas ir tyrinėjimas protu kiekvienas eitų savo keliais. Jei nenorime, kad toks tikėjimas ir gamtamokslinis požiūris nebūtų visiškai be sąlyčio, mums kyla rimtas iššūkis mąstyti. Nenoras mąstyti čia tikrai atmestinas. Tikėjimas sukūrimu ir gamtamokslinė prieiga vienas kitą kuo puikiausiai papildo be jokios tarpusavio globos. Bet tam, kad tą išžiūrėtum, reikia intensyvių mąstymo pastangų, todėl negaliu jums pažadėti, kad tai, kas aptartina toliau, bus labai paprasta.

Prieš imant išsamiau gvildinti mokymą apie „tebesitęsiantį kūrimą“, dėmesys atkreiptinas į dar vieną reiškinį, kuris mane stebina ir pastaraisiais mėnesiais, mano akimis, dar labiau išryškėjo. Šiomis dienomis vienoje naujienų agentūrų žinioje rašyta, kad 43 metų aktorius Thomas Kretschmannas, suvaidinęs popiežių Joną Paulių II, vienoje JAV televizijos laidoje sakęs: „Su Bažnyčia neturiu nieko bendra. Dievo netikiu, tikiu evoliucija, tai man atrodo logiškiau“. Evoliucija – tikėjimo klausimas? Žurnalo „Der Spiegel“ kalėdinio numerio pagrindinis straipsnis buvo pavadintas: „Dievas prieš Darviną. Tikėjimo karas dėl evoliucijos“.

„Tikėjimo karas“ dėl evoliucijos?

Kodėl mokslinė teorija taip keistai „sakralizuojama“? Kaip atsitiko, kad ši teorija – mano akimis, vienintelė – galėjo tapti vienu iš „-izmų“?

Iš Einsteino reliatyvumo teorijos negimė koks nors „einšteinizmas“, iki jos nebuvo ir „niutinizmas“, o po jos – „heizenbergizmas“. Tad kodėl radosi darvinizmas? Amerikiečio mokslo istoriko ir teoretiko Stanley L. Jaki nuomone, labai svarbu Darvino evoliucijos teoriją ir jos tolesnę plėtotę neodarvinistinėje teorijoje „išlaisvinti iš to, kas joje yra ne mokslas“ („from what is not science there“), idant ji nevirstų ideologija, bet liktų mokslu („Non-darwinian darwinism“: R. Pascual (ed.). „L'evoluzione: crocevia di scienza, filosofia e teologia“. Rom 2005, 41–52; 41).

Kas kursto „tikėjimo karą“ dėl evoliucijos, tas tikrai nepasitarauja mokslui. Tai, kad evoliucijos klausimai buvo paversti karo su tikėjimu sukūrimu įrankiais, su mokslškumu turi tiek pat bendra, kiek su autentišku mokslu bendra turėjo dialektinis marksizmo materializmas ir jo tariamai „mokslinis“ ateizmas. Nenorint gelbėtis iš padėties lozungais ar prietarais, be protinių pastangų, žinoma, neįmanoma apsieiti. Bet tą daryti verta.

Norėčiau pakviesti atlikti tris mąstymo žingsnius, kurie prie tikėjimo tebesitęsiančiu kūrimu priartintų, nors to ir neįrodytų. Parodyti įmanoma bent tai, kad toks tikėjimas protui neprieštaruoja. Prieš žengiant šiuos tris žingsnius, derėtų dar kartą nurodyti, kas tebesitęsiantis kūrimas („creatio continua“) nėra.

Vokiečių teologas Ulrichas Lūke, intensyviai mūsų temą tyrinėjęs, kelia klausimą, ar tebesitęsiantis kūrimas, palyginti su pradžios kūrimu („creatio ex nihilo“), nėra „gerinimas, atliekamas paties didžiojo Statydintojo – Kūrėjo iš nieko? Ar *creatio continua* nėra, taip sakant, techninės priežiūros sutartis, kurią reikėjo iškart sudaryti išduodant gaminį (*creatio originalis*) kūrinijos pradžioje ir žinant jo kokybę?“ („Creatio continua“: Theologie und Glaube 86/1996, 281–295, čia 283). Galbūt įsivaizduojama, kad „dabartinis kūrimas“ reiškias, kad Dievui reikia kūriniją vėliau optimizuoti ir pataisyti. Suvokiant Kūrėjo veikimą kaip savotišką gerinimą, prieinama prie minties, kad jis taikomas tik žinių spragoms užkaišyti ten, kur gamtamokslinių žinių dar nepakanka.

Trys žingsniai, apie kuriuos dabar kalbėsime, turėtų parodyti kitą kelią. Pirmasis žingsnis yra, taip sakant, žingsnis atgal, žingsnis tolyn nuo to, kas vyksta gamtos mokslų kasdienybėje. Tai filosofinis požiūris į „kontingenciją“, egzistenciškai labai svarbus ir mūsų gyvenimui.

Daug kas, kas anksčiau gamtoje buvo nesuprantama, nes nepaaiškinama, šiandien tapo paaiškinama ir todėl suprantama gamtamokslinių tyrimų dėka. Dievo šiuose paaiškinimuose nepasitaiko, „tik“ materialūs priežastiniai sąryšiai. Juo daugiau dalykų tampa paaiškinami, juo mažiau lieka nepaaiškinamybės. Dievo „erdvė“ vis „siaurėja“? Nestebėtina, kad cituotasis straipsnis žurnale „Der Spiegel“ užbaigiamas žodžiais: „Kūrėjui darosi ankšta“ (plg. aukščiau). Todėl svarbu priminti, kad tikėjimas į Kūrėją prasideda ne nuo nežinojimo, bet nuo to, kas žinoma labai gerai. Teisingai artinamasi, kai žvelgiama į tai, ką šiandien jau žinome. O žinome, dėkui Dievui, labai daug. Žvelgiamė ne ten, kur dar likę kas nors nepaaiškinama, kad galbūt čia dar paliktume vietos Dievui, bet į tai, ką žinome, ir klausiamo: kodėl taip yra?

Viena žinome tikrai, – tikrai filosofiškai, mąstymo požiūriu: visos materialybės, kurią galime stebėti, kažkada nebuvo. Saulė yra atsiradusi, taip pat mėnulis, žemė, visų formų gyvybė – iki pat žmogaus, mūsų, manęs. Ko kažkada nebuvo, tas vėl kada nors išnyks – kaip materialybė. Tas, kas kažkada atsirado, savo egzistenciją turi ne iš savęs paties. Jo egzistencija netvirta, ji gali išnykti ir išnyks. Dabar prasminga ir būtina klausiti: kas viską egzistencijoje išlaiko? Į šį klausimą reikia atsakyti.

Ar suprantama ši mintis? Niekas iš to, kas materialiai egzistuoja, neegzistuoja „būtinai“. Jo galėtų ir nebūti: saulė galėjo ir neatsirasti. Tas pat pasakytina apie mane. Esu čia, nes tapau. Filosofijoje tai vadinama kontingencija, tai yra mūsų egzistencijos „nebūtinumu“. Kas tada išlaiko būtyje? Kodėl esame čia? Kodėl nenupuolame atgal į nieką?

Taip einame nuo viena prie kita ir niekur neatsiremiamė į vieną galutinį pagrindą, kuris viską remtų. 104 psalmėje į tai atsakoma: „Tau veidą paslėpus, jie (kūriniai) sunerimsta, o alsavimą iš jų atėmus, miršta ir sugrįžta į dulkes“ (29 eil.). Šis „išlaikymas būtyje“ filosofijoje ir teologijoje vadinamas tebesitęsiančiu kūrimu.

Viską, kas yra, būtyje išlaiko Dievas. Be šio ramsčio to nebūtų. Jėga, viską išlaikanti egzistencijoje, negali būti materialinė. Ji negali būti materialinė energija, išmatuojama tikrovė, mat tada ji vėlgi turėtų būti ko nors remiama, o tas – dar ko nors, ir taip be galo. Todėl filosofas jėzuitas Raineris Koltermannas teigia: „Išlaikanti jėga galiausiai gali būti tik kas nors, kas pats savo ruožtu neišlaikomas būtyje kito“. Tai negali būti atsiradusi jėga, baigtinė, ribota jėga, kokia nors energija, kurią galime išmatuoti, tai gali būti tik jėga, savo energiją turinti ne iš kitos jėgos. Tai turi būti absoliuti jėga, antlaikinė, begalinė. „Šios savybės iš esmės yra Dievo“ (Rainer Koltermann SJ. „Grundzüge der modernen Naturphilosophie. Ein kritischer Gesamtentwurf“. Frankfurt 1994, 134).

Šią jėgą vadiname „creatio continua“, tebesitęsiančiu kuriamuoju veikimu. Ji yra tai, „kas galiausiai pasaulį išlaiko kartu“. Jei Dievas kūriniją paleistų iš rankų, ji sugrįžtų į tai, iš ko kilo, – į nieką. Ji nėra pati iš savęs, ji būtyje išlaikoma.

Mūsų pasaulis yra tapimo pasaulis

Šiame pirmame žingsnyje iš to išplaukia dar viena mintis. Šios pirmaprados versmės, Kūrėjo jėgos, išlaikoma ne tik visų daiktų egzistencija; visų daiktų veikimas, galėjimas veikti irgi išlaikomas Kūrėjo „pirmaprados veikimo“. Juk visų daiktų veikimas taip pat „kontingentiškas“, nebūtinas. Jis galėtų būti ir kitoks. Galutinė kūrinijų galėjimo veikti priežastis vėlgi negali būti veikimas pasaulio viduje, baigtinė, sukurtoji energija.

Dievas, pasak Pauliaus, „visa veikia visame kame“ (1 Kor 12, 6). Tačiau ne tapdamas viena priežastimi šalia kitų, bet kaip visą veikimą remianti ir įgalinanti veikiamoji priežastis. Taip turėtume suprasti išpūdingus Laiško žydams žodžius, kur sakoma, kad Jis palaiko „savo galingu žodžiu visatą“ – visa, kas yra, ir visa, kas veikia (plg. Žyd 1, 3).

Tiek apie pirmąjį žingsnį. Iki šiol, matyt, nebuvo labai sunku sekti mintį. Prielaida, kad visa laikinė-erdvinė kūrinijos būtis remiama amžinos, visur esančios Kūrėjo būties, mąstymui priimtina ar bent neprieštarinaga. Bet ką pasakyti apie Kūrėjo veikimą, kuris yra daugiau už „išlaikymą egzistencijoje“? Ką pasakyti apie Dievo kuriamąjį veikimą, turint prieš akis to, kas tikrai nauja, atsiradimą, gyvybės, pirmiausia žmogaus, atsiradimą? Ar būtent tai lemia „suolius“ iš to, kas negyva, į tai, kas gyva? Iš gyvūno į žmogų? O gal tai

pavieniai „kuriamieji aktai“, kuriuos, Darwino nuomone, jo natūraliosios atrankos teorija daranti kaip paaiškinimą nereikalingus?

Ženkime antrąjį žingsnį: nėra abejonių, kad mūsų pasaulis yra tapsmo pasaulis, kur kosminis vystymasis ir evoliucija mūsų planetoje įgalino šiandienę žmogiškąją gyvybę. Šiame tapsmo kelyje vis išnyra tai, kas iš tikro nauja. Ar šis „daugiau“ gali būti atsiradęs iš „mažiau“? Ar tas, kas žemesnis, gali savo jėgomis pagimdyti tą, kas aukštesnis, sudėtingesnis? Tai teigti būtų absurdiška, nors tai dažnai pateikiama tiesiog kaip faktas.

Neturime tokio patyrimo, kad iš žemesnio be kreipiančio, organizuojančio veikimo gali atsirasti aukštesnis, tiesiog pats iš savęs ir dar, be to, atsitiktinai. Tad vis dėlto „pavieniai kuriamieji aktai“ galimi? Bet kaip juos galima nustatyti? Kaip jie rodosi? Derėtų atkreipti dėmesį į paprastą perskyrą, kuri mielai išleidžiama iš akių. Tai prielaidų skyrimas nuo priežasties. Kad gyvybė mūsų planetoje galėtų atsirasti, reikėjo įvairių prielaidų, be kurių jokia gyvybė negalima. Tačiau šios prielaidos buvo ir yra tik bendrosios gyvybės atsiradimo sąlygos. Jos nėra kuriamoji gyvybės priežastis. Jos visos lemia gyvybės atsiradimo galimybę, tačiau iš jų pasaulio tapsmo procese neišplaukia naujybė, kurią vadiname gyvybe. Jai atsirasti iš tikrųjų reikia Dievo kuriamojo akto, „dieviškosios kibirkšties“.

Šios „dieviškosios kibirkšties“, šio „tebūna... ir atsirado“ (plg. *Pr 1*) gamtamokslinis tyrimas savo plotmėje neaptiks; jis stengiasi vis tiksliau, vis sudėtingiau suvokti sąlygas, būtinas gyvybės naujybei į tapsmo procesą įdiegti. Kadangi gyvybės sąlygų tyrimas daro tokią milžinišką pažangą, kai kas mano, jog pavyks iššifruoti ir pačią gyvybę. Sąlygos yra autentiškos galimybės, šia prasme – vienos iš priežasčių, tačiau ne gyvybės kūrėjos. Pamėginis geriau tai paaiškinti dviem pavyzdžiais:

a) Rengimasis šioms katechezėms susijęs su intensyvia skaitymo bei mąstymo veikla: renkamos idėjos, vėliau jos aptariamose pokalbiuose. Tada užrašoma, ir galiausiai atsiranda pranešimas. Visa tai turi daugybę prielaidų, sąlygų, be kurių to neįmanoma padaryti. Smegenys turi pakenčiamai funkcionuoti, katechezei parengti reikia laisvo laiko; savo paskirtį turi atlikti jusliniai organai, reikia ir parkerio, ir popieriaus, taip pat mikrofono čia, katedroje. Visa tai yra sąlygos. Jos prisideda prie katechezės atsiradimo, tačiau jos neparašo. Naujybei, kuri čia atsiranda (tai nėra absoliuti naujybė), šios sąlygos būtinos, tačiau ji jų nepagimdoma. Nei parkeris, nei mikrofonas, nei netgi čia kalbančiojo smegenys nepadarė šios katechezės tikrove. Jos vienos iš priežasčių ta prasme, kad kiekviena iš šių prielaidų buvo svarbi, tačiau jos nėra katechezės kūrėjos.

Panašiai galime, maža to, turime pasakyti, kad didieji „šiuoliai“, kurių metu pasiekiami kita evoliucijos pa-

kopa, kiekvienas turėjo būtinų prielaidų, tačiau jos pačios negali būti šių naujų realybių kūrėjos. Jos yra vienos iš autentiškų priežasčių, bet ne tikroji kuriamoji priežastis.

2005 m. gruodžio 8 d. miręs didis teologas kardinolas Leo Scheffczyk teigė: „Tada evoliucija suprantama kaip kūrimas; kūriniškasis indėlis ne atmetamas ar panaikinamas, bet visiškai įtraukiamas į vyksmą: mat šioje sampratoje naujybės tapsmo aktas suponuoja kūriniškosios tikrovės su jos savarankiška jėga, dinamika ir priežastingumu buvimą bei vyksmą. Tad čia kalbama apie visuminį aktą, kuriame dalyvauja Dievas ir kūriny“ („Gottes fortdauernde Schöpfung“: Leo Scheffczyk. „Schwerpunkte des Glaubens“. Einsiedeln 1977, 177–205, čia 200).

b) Antruoju pavyzdžiu tai dar labiau išryškina, nes čia kalbama apie aukščiausių kūriniškųjų sąlygų ir dieviškojo kuriamojo akto sąveiką – apie naujo žmogaus atsiradimą.

Jei tiesa, kad kiekvienas žmogus nepakartojamas, tai šitai turi reikšti ne tik genetinį nepakartojamumą, lemiantį, kad nė vienas žmogus nėra visiškai tapatus kokiam nors kitam. Galvoje veikia turimas asmens nepakartojamumas, aiškiausiai pasireiškiantis žmogaus asmens kilnumu. Šis kilnumas kiekvienam žmogui būdingas kaip žmogui ir nepriklauso nuo kilmės, lyties, gebėjimo, sveikatos. Mes sakome, jog šis kilnumas žmogui būdingas kaip kūriniui „pagal Dievo paveikslą ir panašumą“ (plg. *Pr 1, 26*).

Tėvai, be abejonės, yra naujo vaiko viena iš realių priežasčių. Be jų jo nebūtų. Tačiau jie naujo asmens „nepagamina“, pastarasis nėra tėvų „produktas“, net jei jo be tėvų nebūtų. Tikroji naujybė, įžengianti į pasaulį su naujo vaiko pasirodymu, atsiranda, darsyk kartojant Scheffczycko žodžius, iš „visuminio akto, kuriame dalyvauja Dievas ir kūriny“ („Gottes fortdauernde Schöpfung“: Leo Scheffczyk. „Schwerpunkte des Glaubens“. Einsiedeln 1977, 177–205, čia 200), tačiau ne „lygiomis dalimis“, bet taip, kad tėvai yra visiškai priežastis, kaip savo lygmeniu prisidedantys viskuo, kas jiems būdinga, ir visiškai naujo žmogaus priežastis yra Dievas, kaip sukuriantis tai, kas gali gimti tik iš dieviškojo kuriamojo akto, – naują asmenį su nemirtinga siela, nepakartojamą savo pašaukimu Dievo atžvilgiu.

Šioje dieviškojo priežastingumo perspektyvoje Dievo veikimas nėra „deus ex machina“, „spragų kamšytojo“, turinčio paaiškinti tai, kas dar nepaaiškinta, veikimas. Kalbama ne apie „išikišimus atskirais atvejais“, bet apie Dievo transcendentinį kuriamąjį veikimą, kuris vienintelis pasaulį „laiko kartu“ ir laiduoja, kad jis pagal jo planą laipsniškai kiltų vis aukščiau ir jame rastųsi tai, kas tikrai nauja, iki pat žmogaus.

Kas šio plano įgyvendinime Kūrėją nori paminėti visiškai autonomiška evoliucija, neišvengiamai turi arba priskirti mitinę kuriamąją galią pačiai evoliucijai, arba atsisakyti bet kurio protingo supratimo ir paskelbti visa esant aklu savavališko atsitiktinumo žaismu, o tai, kaip rašiau laikraštyje „New York Times“ 2005 m. liepos 7 d., būtų „proto atstatydinimas“.

Dabar pamėginsiu žengti trečiąjį žingsnį, geriau išryškinti, kas yra „tebesitęsiantis kūrimas“. Pradedame Mocarto metus. Jo kūrybinis genijus kelia man šią, galbūt šiek tiek linksmą, mintį. Jau ilgą laiką ieškau analogijų, palyginimų, padedančių paaiškinti neįtikėtiną kūrinių įvairovę. Iš kur ši tiesiog beribė, žaisminga gyvybės, ir net negyvosios gamtos, formų įvairovė? Visa tik „tikslingumas“? Vargu. Daug kas – taip. Bet egzistuoja ir tai, kas pranoksta naudą, egzistuoja – toks susidaro nenugalimas išpūdis vis daugiau tiriant gamtą – švaistūniškas mėgavimasis tuo, kas įvairialypiška, gražu, bet kartu ir įmantru, baisu, neįmanoma, neturi jokio ryšio su protingu tikslingumu.

Mane vis aplanko mintis, kad Kūrėjui šios įvairovės žaismas tiesiog kelė džiaugsmą. Tad drįstu pareikšti: kodėl ši įvairovė negalėjo atsirasti iš jo neišsemiamo kūrybiškumo?

Man padėjo žvilgsnis į Mocartą. Visi jo kūriniai yra „kontingentiški“, jų galėjo ir nebūti – didelei žmonijos žalai. Jie radosi daugiausia tam tikromis intencijomis, kaip užsakymai, tačiau daugelis kartu taip pat tiesiog iš genialaus kūrybiškumo. Tikslas ir grožis čia neperskirti. Meno kūrinys gali turėti tikslą, bet jis yra daugiau negu tikslas. Meno kūriniai nesukuria nauja „iš nieko“, jie remiasi pavyzdžiais, laikosi – muzikos atveju – iš anksto duotų harmonijų, muzikinių dėsnų, pasigauna kitų temas ir melodijas, žaidžia su tuo, kas sukurta anksčiau, plėtoja tai toliau ir kartu yra nepakartojami. Man kilo mintis: Mocartas toliau plėtojo muziką ir kartu sukūrė tai, kas nepakartojama. Niekam nešautų į galvą manyti, jog šie kūriniai, kaip tokie, susidėliojo savaime.

Palyginti su tai, ideologinis, ištūžęs, materialistinis evoliucionizmas man atrodo gana nykus ir be fantazijos. Ar nebūtų naudinga į evoliucijos teoriją kartą pažvelgti kokio nors Mocarto kūrybinės jėgos šviesoje? Argi tada nepriartėtume prie Kūrėjo ir geriau nesuvoktume, kaip jis savo neišsemiamas melodijas groja savo kūriniuose?

Kad ir kokia graži būtų ši mintis, kitoje katechezėje turėsime pagvildinti skausmingą klausimą, kodėl tada kūriniuose tiek daug kančios, tiek žiaurumo ir baisumo.

Popiežius ragina gerbti pabėgėlius ir imigrantus

(KAP) Popiežius Benediktas XVI paragino geriau integruoti migrantus ir pabėgėlius. Per Viešpaties angelo maldą sausio 15-ąją bažnytinės Pasaulinės migrantų dienos proga jis sakė, jog migrantų srautai esą laiko ženklas: „Migruojama savanoriškai ir privertus aplinkybėms, legaliai ir nelegaliai, ieškant darbo ar trokštant studijuoti. Šiandien, viena vertus, būtina pagarba etniniams ir kultūriniais skirtumams, kita vertus, ir toliau pasitaiko sunkumų migrantus priimant ir integruojant. Bažnyčia ragina suvokti šio mūsų laikų ženklo teigiamą aspektą ir įveikti bet kurią diskriminacijos, neteisingumo ir paniekos žmonėms formą, nes kiekvienas iš jų yra Dievo paveikslas“.

Papiežius priėmė Romos vyriausiąjį rabiną

(KAP) Per audienciją Romos vyriausiajam rabinui Riccardo Di Segni daug kur Bažnyčioje švenčiamos Žydų dienos proga popiežius Benediktas XVI sausio 16 d. išreiškė nerimą dėl naujų antisemitinių apraiškų bei išsišokimų bei paragino žydus ir krikščionis bendradarbiaujant siekti teisingumo, taikos, tiesos, laisvės ir solidarumo. Remdamosi bendru įpareigojimu, abi religijos turėtų „ryžtingai kovoti su neapykanta ir nesuipratimu, neteisingumu ir prievarta“.

Per audienciją rabinas Di Segni pakvietė popiežių apsilankyti Romos sinagogoje, taip paminint istorinį Jono Pauliaus II apsilankymą prieš 20 metų. Jonas Paulius II buvo pirmas vyriausiasis Bažnyčios vadovas, įžengęs į žydų maldos namus per 1900 metų. Di Segni nuo 2002 m. vadovauja didžiausiai Italijos žydų bendruomenei, vienijančiai 20 tūkst. narių.

„Bažnyčia yra arti jūsų, – sakė Benediktas XVI, pabrėždamas draugiškus Romos žydų bendruomenės ir Vatikano santykius. – Jūs esate mūsų mylimi vyresnieji broliai“. Popiežius atkreipė dėmesį į bendras judaizmo ir krikščionybės šaknis. Po Vatikano II Susirinkimo vienas kitą imta labiau vertinti ir vienas kitu pasitikėti. Tai lėmė vis broliškesnius ir nuoširdesnius santykius. Daug prie to prisidėjo Jonas Paulius II.

Istorijos tėkmėje, pasak popiežiaus, Izraelio tauta daug kart buvo išgelbėta iš priešų rankų. „Antisemitizmo šimtmečiais ir dramatiškais Šoa momentais ją rėmė ir vedė Visagaliai ranka“, – sakė jis. Dievas suteikęs jai jėgų išbandymams įveikti. Tas pat pasakytina apie Romos žydų bendruomenę, gyvenančią Romoje daugiau negu 2000 metų.

„Krikščionių susiskaldymo drama“ – apgailėtina

(KAP) Pasak popiežiaus Benedikto XVI, „krikščionių susiskaldymo drama“ yra apgailėtina. Pasaulinės maldos už krikščionių vienybę savaitės proga popiežius per sausio 18 d. bendrąją audienciją visus krikščionis